

MEMOIRES VAN EEN TAALMAN

Ons medelid **Hugo Brouckaert** schreef in zijn taalloopbaan nogal wat stukken over taal. Hij koestert een aantal stukjes die verschenen in het tijdschrift 'Over Taal' tussen 2006 en 2017. Graag wil hij deze met ons delen, daarom bundelen wij deze stukjes in deze speciale editie op onze website. Hartelijk dank Hugo!

Veel leesgenot.

hugo.brouckaert@skynet.be

Vertalen in Brussel: surrealisme en nostalgie

Toen ik halfweg de jaren tachtig van de vorige eeuw uitgenodigd werd om tot de redactie van het tijdschrift 'Taalbeheersing' toe te treden, trof ik er onder meer drie prominente figuren uit de wereld van overheidsvertalers en -tolken: Paul Buyse, Willy Penninckx (auteurs van onder meer 'Verzorgde Schrijftaal') en Jan Demol. De eerste twee kende ik toen alleen nog van het tijdschrift en Jan Demol was mijn directeur op de taaldienst van de Senaat.

Ik was relatief jong en aandoenlijk onervaren, maar in de kleine leefruimte van een tijdschriftredactie, in dit geval het Brusselse kantoor van de uitgeverij UGA in de Guimardstraat, verdampte al gauw de bestuurlijke hiërarchie, zodat tussen die heren - er waren toen nog heel weinig dames in de vertaalwereld - en mezelf een vriendschappelijke band van vertalers-onder-elkaar ontstond, met als cement een portie humor over taalzaken.

Vertalers hadden die humor nodig om een hoop frustratie te verwerken. De vertaler heeft bij buitenstaanders altijd de status van een kopieerapparaat gehad. Het serieuze werk was klaar. Alleen nog de vertaling, klonk het nonchalant, en liefst tegen gisteren.

In het Brusselse straatbeeld lagen de vertaalgrapjes voor het rapen. In het park voor het gebouw van de Raad van State mocht je niet op het gras lopen. Dat was in het Overheidsvertaalsoort: 'Eerbiedig het grasplein' (Respectez la pelouse). Hoed af voor het gras!

Bij het Muntplein was een stuk straat gereserveerd voor laden en lossen. Het bord van de stad Brussel vermeldde: 'laden en ontladen' (charger et décharger). ok in de particuliere sector was men 'bilingue dans les deux langues'. De Innovation in de Nieuwstraat stelde tussen Sint-Nicolaas en Nieuwjaar een hele verdieping op met

speelgoed en gezelschapsspelen. Jaren na elkaar werden die laatste 'maatschappijspelen' (jeux de société) genoemd.

Iemand van ons woonde naast een zaak waar eet- en koffieserviezen werden erkocht. De handelaar had voor zijn etalage een goedbedoeld tweetalig bordje gemaakt: 'tasses et sous-tasses - tassen en ondertassen'. Onze vertaler wees hem erop dat hij in mooi Nederlands 'kopjes en schoteltjes' moest schrijven. En jawel hoor, een paar dagen later stond er 'kopjes en onderkopjes'.

Is die tijd voorbij? Nog niet helemaal. Niet zo heel lang geleden was er in de Zuidstraat, waar munten en postzegels verhandeld worden, naast stripverhalen, posters en schilderijen, een zaak met de naam Atelier de reproduction de tableaux. In het Nederlands stond daaronder: 'Werkplaats voor de voortplanting van tabellen'.

Vertalers zullen er altijd nodig zijn. De Franse filosoof en politicus Joseph de Maistre wist het al: vertalers zijn de trekpaarden van onze beschaving. Ook Karl Marx vond, op zijn manier, vertalers belangrijk. Het kolonialisme, aldus Marx, kon slechts slagen door het inzetten van handelaars, dieven en vertalers, in die volgorde...

Tot slot geef ik u een van de leukste anekdotes uit de pionierstijd. Het gebeurde kort na het verschijnen in 1954 van het eerste Groene Boekje met de regels van een toch wel ingrijpende spellinghervorming, toen algemeen 'de nieuwe spelling' genoemd.

In Brussel hoorde je destijds nauwelijks Algemeen Nederlands spreken. Wel Frans, Marollenbrussels en andere dialecten. Bovendien schakelden Nederlandstaligen altijd over naar het Frans zodra één Franssprekende in het gezelschap was. Een tafeltje met vier Nederlandssprekende Vlamingen in een restaurant aan de Brusselse Vismarkt was dus een uitzondering. En dat viel ook enkele Franssprekende dames op, die aan het tafeltje ernaast zaten. De Vlamingen konden de discussie volgen en spitsten hun oren. Ce sont des hollandais, klonk het. - Mais non, ce sont des flamands. - Je vous jure que ce sont des hollandais! Een van de dames hakte uiteindelijk de knoop door: Ce sont des flamands, mais ils parlent 'nieuwe spelling'!

De krullen van De Croo

Politici houden van beeldende taal: borrelnootjes en vette vissen, het uittrekken van stekkers, sterke schouders met achterpoortjes en vooral de glazen bol, die zij niet hebben, maar waarin zij blijkbaar als een volleerde madame Blanche de toekomst denken te kunnen zien. Zij nemen die termen graag clichématig van elkaar over. In het wereldje van de Wetstraat is er één grote uitzondering, origineler, creatiever en beeldrijker dan de anderen.

Eind juni 2008 werd Herman De Croo in de Kamer van volksvertegenwoordigers gehuldigd om zijn veertigjarig jubileum als parlamentslid. Een prestatie in deze voor politici barre tijden. Hij zou De Croo niet zijn, mocht hij die viering niet gekleurd hebben met een van zijn onnavolgbare uitspraken : *Het parlement is nog altijd de knieschijf rond dewelke de politiek in de Wetstraat zich articuleert.*

De Croo heeft een eigen idioom, dat bestaat uit vertaald Frans, contaminaties, neologismen en grammaticale pirouettes. Daarvan zegt hij zelf : *Dat komt doordat ik*

denk in drie, vier talen tegelijk. Van die talen gebruik ik de voorzetsels en de nazetsels, ik verbaliseer naamwoorden en ik vernaam werkwoorden.

Als hij iets controversieels doet of zegt, voelt hij zich de zondebok die de kat de bel aanbindt en in de euforie van zijn royalisme worden vorstendom en koningschap bij hem vorstenschap en koningdom. Wat doet de Koning onder eer? Hij slaat edellieden.

De toestand van het land maakt hem ongerust. *In Europa vallen we in elkaars armen en in België uit elkaars armen, wat leidt tot de zachte ontknoping van ons land – De grootste kloof die ooit bestaan heeft ziet nu het levenslicht – De gemeenschap ontmaatschappelijkt – De Vlaamse staat is een historische ondoenbaarheid – De studenten publiek recht sukkelen zich mentaal dood in het oerwoud van onze instellingen.*

Zijn vaderlandsliefde inspireert hem tot de uitspraak : België barst is aan mij niet gespeend. Gespeend? De Croo heeft een bijzondere voorkeur voor lichamelijke beeldspraak rond zwangerschap en geboorte. *Vele mensen zijn bezwangerd met goede bedoelingen – De mensenrechten zijn brutaal ter wereld gebracht in de verloskamer van de Franse revolutie – Veeteelt en landbouw vormen de Franse boezem – De kiezer weet nooit welk concreet beleid het kind zal zijn dat wordt gebaard door zijn heilig stemrecht.* Hij zei ooit dat we niet aan *navelstrengkijkerij* mogen doen en volgens hem staat de geneeskunde nog altijd in haar *foetusschoentjes*.

Voor De Croo is kennis bijzonder belangrijk en bovendien vloeibaar: *We moeten ervoor zorgen dat geen enkele gieter van vaardigheid omvalt, dat we geen enkele kennisemmer omstoten. Het kleinste sardinedoosje moet de regendruppels van de kennis opvangen. De onderwijsgoot en de onderwijsemmer moeten we zo efficiënt mogelijk volkrijgen.*

Een aantal van die citaten komen uit het boek met de bescheiden titel "De wereld volgens Herman De Croo" uit 1999. De auteur zegt dat het klontertjesgewijs moet worden gelezen. Je kunt die turf van 268 pagina's - zoals de meeste publicaties van politici - onaangeroerd aantreffen in de boekenkasten van partijgenoten en bij De Slegte, maar de onlangs overleden flamboyante Nederlandse politicus Frits Bolkestein, die het woord vooraf schreef, heeft het gelezen. En ik dus ook. Bolkestein heeft het over de verrassende *krullen van De Croo*.

Ook mondeling zorgde de gewezen Kamervoorzitter en Minister op de Kamertribune veelvuldig voor taalacrobatiek, zoals: *We moeten hout maken van de pijlen die we hebben. Of ook nog: Sommige politici zijn trapezewevers.*

De redacteurs van de Parlementaire Handelingen konden er nog enigszins van genieten. De tolken naar het Frans veel minder.

Wij zullen in elk geval nog lang van zijn kronkels genieten. Van hem is immers ook de oneliner: *Ik blijf tot mijn dood in de Kamer. Daarna ga ik naar de Senaat.* Het ziet er naar uit dat hij die nog zal overleven ook.

Stappen, slepen en slingeren

Heel lang geleden, toen er nog normen en waarden waren, kon een burger die vond dat hem of haar onrecht was aangedaan, zich volgens de regels van de wet tot een rechtbank wenden of richten met het verzoek een zaak te behandelen. Hij of zij kon, om het formeel te stellen, een zaak aanhangig maken.

Die terminologie werd rond het einde van de vorige eeuw verlaten omdat iedereen begon te **stappen**. Politicus A stapt uit de fractie en neemt zitting als onafhankelijke. Mevrouw B stapt op en laat haar man met de kinderen achter. De heer C, actievoerder van beroep, stapt naar de Raad van State. Ook de menselijke waardigheid ontsnapt er niet aan: tegenwoordig stapt men ook uit het leven. Er wordt overal licht overheen gestapt.

Men stapt nu dus ook naar de rechtbank of, concreter nog, rechtstreeks naar de rechter om iemand aan te klagen. Ook dat wordt stilaan verleden tijd. Het is vandaag de dag gebruikelijk om iemand voor de rechter te **slepen**. Ik verneem uit de betere dagbladpers dat een advocaat heel Rome voor de rechter wil slepen omdat hij de Romein Pontius Pilatus verantwoordelijk acht voor de moord op Jezus Christus.

Dat slepen van menselijke wezens achtte ik iets uit de holentijd, toen woest uitziende troglodieten met de ene hand een knots vasthielden en met de andere, als huwelijksaanzoek, een jonge vrouw bij de haren hun grot binnensleepten, een gebruik dat nog leeft in cartoons met melige onderschriften. Sinds de vrouwenemancipatie sleept de vrouw haar man mee naar de koopjes, maar dat is iets voor een ander stukje.

Die toenemende verruwing in de maatschappij uit zich dus ook in de opgang van de werkwoorden die een beweging aangeven.

Het beëindigen van een arbeidsovereenkomst of het afdanken van een partnerheer thans **buitenzwieren**. Opstappen hoeft in dat geval niet meer. Amateurfilmpjes en compromitterende foto's worden op het internet **gezwierd** en een goede kennis van mij **zoeft** e-mailberichten door. Oom agent geeft ons geen beschaafde bekeuring meer, maar **slingert** ons meedogenloos op de bon.

Wie in een bijeenkomst iets op te merken heeft, **gooit** het in de groep en wie zich met overtuiging voor iets wil inzetten, moet zich **smijten**!

Smijten, gooien en werpen zijn dagelijkse kost geworden. Jeroen Meus **zwierd** allerlei in zijn potten. Ook een benzinetank wordt niet meer gevuld, maar **volgegoooid**. In het hooggebergte wordt zelfs met fietsen **gegoooid**. Ik las dat Pogacar in de vorige Ronde van Frankrijk als eerste zijn fiets over de top van de Tourmalet gooide.

Het is gelukkig niet allemaal agressie wat de klok slaat. **Fietsen** bijvoorbeeld kan ook op een vreedzame wijze gebeuren en dat is met name het geval in de politiek, een domein waar men veeleer achterbakse listen en lagen en dolksteken in de rug verwacht. Een gat in de begroting werd vroeger opgevuld, zoals dat met gaten gaat. Thans worden die door de regeringen **dichtgefietst**. Tot slot nog een frappant voorbeeld. In België sleept (!) het altijd een tijdje aan om een Europees commissaris aan te wijzen. Europees Commissievoorzitter Juncker **fietste** - volgens de journalisten - enkele jaren geleden door onze federale regeringsvorming heen, door van België een vrouwelijke commissaris te eisen. Juncker kennende, zal het wel een beetje zigzaggend geweest zijn.

Blaffen voor beginners

Er komt een tijd dat kleinkinderen te groot worden om bij oma en opa te worden achtergelaten. Ze willen met papa en mama mee naar feestjes en op vakantie. Toch blijven grootouders nuttig. Er zijn immers nog een hamster, een papegaai, een konijn, een kat, een schildpad of een vis waarvoor gezorgd kan worden.

Dat weekeinde zou het een hond zijn. Het enige dat ik van honden afweet, heb ik van waarnemingen op straat. Het zijn dieren die zich voltijds onledig houden met kwijlen, blaffen, likken, het lozen van urine en het verspreiden van faecalia in de publieke ruimte.

Toch wou ik het verschijnsel met welwillendheid benaderen. Dagen van tevoren reeds bevonden zich bij mij thuis een hondenmand en het maandblad Woef, respectievelijk onder en op de salontafel. De keukenkast was gevuld met blikken kipfilet, rund en konijn, al dan niet in combinatie met elkaar en verrijkt met vitamines. Geen half werk dus. Mijn vrouw kocht zelfs een drinkbakje met zijn naam op gegraveerd, alhoewel een hond niet kan lezen en ik zelf geen leidingwater drink.

De mislukte leerkracht in mij had zich niettemin voorgenomen de harige viervoeter tijdens zijn kortstondig verblijf te leren lezen, al was het maar de titel van het aan hem gewijde tijdschrift Woef. Ik herinner me uit Charles De Costers Uilenspiegel een verhaal waarin wordt verteld hoe Tijl een ezel leerde lezen. Hij legde hooi tussen de bladen van een boek, de ezel draaide gulzig kauwend met zijn muil de bladen om en riep tussendoor I-A. Hij kent al twee letters, zei Tijl tot de verbaasde omstanders.

Wachtend op de hond bladerde ik nonchalant kauwend door Woef, een regelrechte verschrikking voor wie zelf geen hond is. Neem nu deze lezersbrief: "Mijn Duitse herder eet bijna altijd zijn eigen stoelgang op. Hierdoor braakt hij soms. Ik heb hem reeds een zeewierkuur gegeven, zonder enig resultaat". De tetrapode was nog niet in huis en mijn maag plakte al tegen mijn longen!

Gelukkig bevat het blad ook meer opbeurende berichten. Ik zou met het beestje allerlei leuke dingen kunnen doen, zoals een lekkerbekkentocht of een snuffelpatrouille, door Woef uitgestippelde wandelingen met onderweg "doe opdrachten om de relatie tussen hond en baasje te verstevigen".

Ook las ik de verrassende stelling van een gerenommeerd kynoloog: "Een hond zonder staart kan geen signalen geven door te kwispelen". Scherpzinnig opgemerkt van die deskundige, maar hoe moet je dan in dialoog treden met zo'n dier met een beperking? Volgens het blad kun je met een hond "blafspraken maken". Woef zeggen, dus.

Op de valreep spoedde ik me nog naar de hondenspeciaalzaak om een setje zakjes, bij wet opgelegd voor het bij elkaar rapen van uitwerpselen in plantsoenen. Die dingen zijn meertalig. Het zou me dus niet verbazen mochten aan de verwezenlijking ervan belangrijke debatten in het Europees Parlement zijn voorafgegaan. De Nederlandse en de Duitse naam (opruimzakje en Hundebeutel) zijn nog fatsoenlijk en het Italiaans (sacchetto igienico) klinkt zelfs muzikaal, maar de Franse (ramasse crottes) en vooral de Spaanse term (coje cacotas) – met die j als ch dik achter in de keel uitgesproken – doen me al kokhalzen in het vooruitzicht van de uitlaatceremonie in het park.

En nochtans, aldus Woef: "Met je hond gaan wandelen vergroot de sociale interactie. Heel wat mensen sluiten vriendschap met andere eigenaars van honden die ze regelmatig ontmoeten". Ik mag er niet aan denken dat ik om zes uur 's ochtends die norske buurman moet ontmoeten, met zijn uitgelopen pantoffels, een streepjespyama onder zijn overjas, een hardnekkige kennelhoest¹ en een lelijke teckel aan de lijn. En dan nog vriendschap sluiten.

Mijn bespiegelingen werden onderbroken door telefoongerinkel: "We blijven thuis, opa". Oef! blafte ik opgelucht.